

Ката Шкарић Јовановић^{*}

ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ ПРЕДУЗЕЋА У БАНКРОТСТВУ

FINANCIAL REPORTS FROM THE BANKRUPT COMPANY

Резиме

У раду се третира проблематика стечаја. Из тог поступка могућа су два исхода: реорганизација и банкротство.

Како је реч о принудном, а не добровољном поступку указује се на могућности примене и једне и друге опције, с тим да се истичу и услови и ограничења примене поступка реорганизације. При томе се разматрају законодавна решења у неким упоредним јурисдикцијама. На бази релевантне литературе и искристалисане праксе, односно досадашњих искустава, на бази критичких промишљања, дају се и предлози одговарајућих решења.

Кључне речи: стечај, банкротство, реорганизација, финансијско извештавање, стечајни дужник, ликвидациона вредност, преваре.

Summary

The paper deals with the problem of insolvency. There are two possible solutions to this problem: restructuring and bankruptcy.

Since it is involuntary procedure, not voluntary, the application of both options is possible; other conditions and limitations of the application of restructuring procedure are also highlighted. At the same

^{*} Економски факултет, Универзитет у Београду, kata_skaric@yahoo.com

time legal solutions in some comparative jurisdictions are analyzed. Based on relevant literature and practice, that is, past experiences, and critical analyses, adequate solutions are offered.

Key words: insolvency, bankruptcy, restructuring, financial reports, bankrupt debtor, value of liquidity, frauds

Увод

Дугорочно пословање предузећа, уз сталан раст његове тржишне вредности, врло често се означава као примарни циљ њихових власника, поверилаца али и менаџмента. У остварењу овог примарног циља, многа предузећа повремено наилазе на тешкоће. Суочавање са кризом у пословању различите тежине имала су, могло би рећи, готово сва предузећа. Менаџмент и власници предузећа која се налазе у кризи настоје препознати њене узроке и одабрати праве мере за њено превладавање. Врста кризе, њена дубина и спремност власника и поверилаца да одрже предузеће се сматрају факторима који пресудно утичу на исход, који може бити или одржање предузећа путем реорганизације, или његов стечај. Иако је, нема сумње, први исход пожељнији, он није није увек могућ. У значајном броју предузећа криза, наиме, има за последицу његово гашење путем банкротства. Економски посматрано, кризу предузећа код којих је изгубљен цео сопствени капитал, што значи да је њихова имовина нижа од висине обавеза које имају, оправдано је окончати проглашењем банкротства. Ово, наравно, не значи да ће банкротство бити проглашено само у овим предузећима, већ да код оваквих предузећа скоро да нема могућности за опоравак. Банкротство предузећа се јавља у свим економијама, независно од привредног система и степена развијености. На банкротство треба гледати као на поступак којим се из привреде отклањају предузећа која из различитих разлога изгубе способност наставка пословања. Глобална економска криза је само допринела да се број инсолвентних предузећа, а тиме и банкротстава, повећа.

Иако се не може порећи да су у предузећима која банкротирају озбиљно угрожени интереси власника, ипак се банкротство сматра преваходно инструментом заштите интереса поверилаца. Разлоге за овакав приступ треба тражити у чињеници да предузећима која се воде било у форми друштава са ограниченом одговорношћу, било акционарских друштава, управљају власници, односно од њихове

стране одабрани менаџмент, који неограничено учествују у расподели добити, али ограничено сnose настале губитке. Ако се овом дода постојање и значајне информационе асиметрије између власника и поверилаца, онда је јасно да постављање у макар приближно једнак положај власника и поверилаца захтева потребу додатне заштите интереса поверилаца. Заштита интереса поверилаца сматра се важном претпоставком нормалног функционисања не само појединачних предузећа, већ и националних економија, а могло би се рећи и глобалне економије. Од степена заштите поверилаца, наиме, зависи не само њихова спремност да своја средства улажу у предузећа, већ и услови позајмљивања као што су захтеви за обезбеђењем потраживања, на пример, и висина камате која ће бити захтевана као надокнада за позајмљена средства.

Заштити интереса поверилаца посвећене су у корпоративном законодавству свих европских земаља бројне одредбе, којима се прописује минимална висина и сталност основног капитала, као и ограничења у расподели капитала власницима. Овим одредбама се штите интереси поверилаца предузећа која настављају са пословањем, солвентних предузећа, или, могло би се рећи, предузећа чији егзистенцијални циљеви нису угрожени. Потреба за заштитом интереса поверилаца постаје снажнија у предузећима чије је наставак пословања доведен у питање услед високих губитака и неспособности плаћања. Задатак стечајних закона¹ је, независно од тога да ли ће се криза предузећа завршити реорганизацијом или банкротством, да интереси поверилаца буду заштићени. Заштиту интереса поверилаца није могуће постићи без адекватног финансијског извештавања које ће целокупан поступак стечаја учинити транспарентним. У овом напису предмет разматрања ће бити финансијско извештавање предузећа која су у поступку банкротства.

Да би се могли дефинисати циљеви, претпоставке и правила финансијског извештавања у предузећа у банкротству, одредити врсте, садржина и форма њихових финансијских извештаја, неопходно је претходно размотрити суштину банкротства. Први део рада ће отуда бити посвећен разматрању суштине банкротства и разликама које постоје између банкротства и реорганизације као другог облика стечаја. У другом делу биће разматрани они елементи нормативне осно-

¹ Insolvency Law, Bankruptcy Law, Droit da la faillite

ве банкротства који непосредно опредељују финансијско извештавање ових предузећа и специфичности финансијског извештавања предузећа које је у банкротству, док ће трећи део рада ће бити посвећен могућим злоупотребама стечаја.

1. Банкротство против реорганизације предузећа

Банкротство и реорганизација предузећа представљају два начина на која може бити окончан стечај једног несолвентног предузећа. Ова два поступка за окончање стечаја имају низ заједничких особина. За банкротство и за реорганизацију је заједничко да представљају принудне а не добровољне поступке, да су нормативно уређени, да су економски а не кривични поступци и да треба да обезбеде правичан третман поверилаца. Осим тога, оба поступка имају за циљ постизање најповољнијег колективног намирења свих стечајних поверилаца.

Разлика која постоји потиче од начина на који се штите интереси поверилаца несолвентног предузећа. Банкротством² се штите интереси поверилаца, тако што се прода целокупна имовина коју предузеће поседује у тренутку отварања банкротства, као и имовине коју стекне током поступка банкротства, или се прода предузеће као целина у циљу најповољнијег намирења његових, пре свега неосигураних поверилаца. Исход банкротства је гашење предузећа, односно његово брисање из регистра привредних субјеката

Насупрот банкротству, реорганизација има за циљ да се предузеће које јесте инсолвентно уз предузимање одређених мера, предузетих од стране власника и поверилаца, одржи. Интереси поверилаца у поступку реорганизације се, дакле, штите избегавањем банкротства, односно одржањем предузећа. Да би несолвентно предузеће могло бити спасено од банкротства путем реорганизације, оно мора бити подобно за реорганизацију и мора постојати интерес поверилаца и власника да се реорганизација спроведе.

² У стручној литератури се може срести више појмова који се користе за означавање окончања пословног живота једног предузећа, као што су банкротство, стечај, принудна ликвидација, ликвидација. Који од ових термина је адекватан за означавање гашења једног предузећа зависи од тога да ли је предузеће које престаје са радом солвентно или не. Када се одлуком власника гаси предузеће које је солвентно, основано је користити термин ликвидација. Гашење несолвентног предузећа је принудно и њему одговара термин банкрот, мада се може користити термин принудна ликвидација.

Предузећа која су несолвентна и чије су обавезе више од вредности њихове имовине, која не послују дужи временски период и имају опрему која је застарела, оцењују се као неподобна за реорганизацију. Несолвентна предузећа која још послују, или послују макар неки од њихових делова, која имају приносну снагу која може бити ојачана предузимањем одређених мера од стране власника и поверилаца и чији губици нису значајно већи од нерасподељене добити предузећа и резерви, сматрају се подобним за реорганизацију.

Подобност за реорганизацију је потребан, али не и довољан услов да се реорганизација спроведе. Повериоци морају бити заинтересовани за учешће у реорганизацији. Да би се осигурало њихова сагласност за прихватање реорганизације, нужно је да буду уверени да ће реорганизација обезбедити потпунију наплату њихових потраживања но што би то било ако би предузеће банкротирало.

2. Специфичности финансијског извештавања предузећа у банкрутству

Финансијско извештавање за опште намене, сагласно измењеном Оквиру МСФИ, има за примарни циљ да пружи финансијске информације о извештајном ентитету које су корисне постојећим и потенцијалним инвеститорима, повериоцима и зајмодавцима у доношењу одлука о давању средстава ентитету. Из овога је јасно да су Оквир и Међународни стандарди финансијског извештавања намењени предузећима која континуирано послују. Томе у прилог говори и чињеница да је једна од две претпоставке финансијског извештавања управо наставак пословања. Из ове претпоставке се изводи периодичност и привременост финансијског извештавања.

Банкрутство означава прекид пословне активности предузећа, што значи да поменута претпоставка финансијског извештавања није испуњена. У вези са ови могу се поставити два важна питања. Прво: Који услови морају бити испуњени да би се могло са сигурношћу тврдити да не постоје услови за наставак пословања и друго: Које су импликације прекида континуитета пословања по финансијско извештавање?

Како је једна од важних карактеристика банкрутства његова нормативна уређеност, услове који морају бити испуњени да би се могла донети одлука о гашењу предузећа путем банкрутства прописује стечајно законодавство. При томе, у стечајном законодавству се најпре прописују услови за покретање стечајног поступка независно од тога да

ли ће он бити завршен банкротством или реорганизацијом предузећа. Иако не постоји јединствена листа услова, већ се у различитим земљама они могу разликовати,³ ипак се у најчешће услови за покретање стечајног поступка наводе: неспособност плаћања и/или презадуженост предузећа, и у новије време све чешће и претећа неликвидност.

Под неспособношћу плаћања не подразумевају се тешкоће у плаћању обавеза, нити повремени прекиди у измирењу обавеза. Она означава потпуну обуставу плаћања у одређеном периоду, чије трајање утврђује стечајни закон.

Други услов за покретање стечајног поступка – презадуженост је испуњен код оних предузећа која су изгубила цео сопствени капитал и почела да губе капитал поверилаца. Код таквих предузећа су обавезе веће од њихове имовине.

Увођење претеће неликвидности као услова за покретање стечајног поступка, има за циљ омогућавање стечајног поступка пре но што буду изубљене све могућности за његово одржање путем реорганизацијом. Претећа неликвидност постоји када је очигледно да предузеће неће моћи да испуни постојеће новчане обавезе о року доспећа.

Закон о стечајном поступку Републике Српске⁴ у члану 6. као стечајне услове наводи само постојећу и претећу платежну неспособност.

Према поменутом Закону, трајно платежно неспособним предузећима се означавају она предузећа која непрекидно бо дана не измирују доспеле новчане обавезе.

Који год да је од наведених услова основ за покретање стечајног поступка, његова испуњеност мора бити непобитно доказана. У том циљу, у стечајном законодавству се предвиђа спровођење претходног стечајног поступка, а од привременог стечајног управника се захтева да утврди испуњеност стечајних услова.

У великом броју случајева у тренутку отварања стечајног поступка се не може са сигурношћу одредити како ће он бити окончан. Кад

³ У Републици Немачкој се као услови за покретање стечајног поступка наводе неспособност плаћања предузећа и/или његова презадуженост, слично у Републици Словенији разлог за покретање поступак стечаја је неспособност плаћања у дужем року (два месеца), а у Републици Хрватској се стечајни поступак покреће због неспособности плаћања (30 дана), али и због презадужености и претеће неспособности плаћања, у Републици Србији разлози за покретање стечајног поступка су: трајнија неспособност плаћања (годину дана), претећа неспособност плаћања и презадуженост.

⁴ Закон о стечајном поступку Службени гласник Републике Српске, број: 67/02; 77/02; 38/03; 96/03; 68/07; 12/10 и 16/10.

год је то могуће, интереси поверилаца ће бити штићени спровођењем реорганизације, док се банкрутству приступа само онда када реорганизација не нуди повољније намирење повериоцима, услед чега они нису спремни да је прихвате. Из ових разлога у стечајном законодавству се могу, поред стечајних услова, срести додатно прописани услови под којима се може прогласити банкрутство предузећа. За поступак банкрутства повериоци се могу одлучити одмах по отварању стечајног поступка, али и након што су иницијално прихватили да поступак стечаја буде окончан реорганизацијом.

Тако, на пример, према Закону о стечају Републике Србије⁵, решење о спровођењу стечаја у облику банкрутства може бити донето ако: стечајни дужник у року предвиђеном за подношење плана реорганизације очигледно не показује интерес за реорганизацију, ако на првом рочишту повериоци за чија са потраживања верује да износи више од 70% укупних потраживања стечајних поверилаца, одлуче да се поступак настави спровођењем банкрутства.

Стечај ће бити окончан банкрутством и у случајевима у којима стечајни дужник не поступа по усвојеном плану реорганизације, или је тај план издејствован на превару и незаконит начин.

Одлука поверилаца о томе да ли ће исход стечаја бити банкрутство или реорганизација зависи, како је већ истакнуто, пре свега, од финансијског положаја предузећа и оцене степена очуваности његове приносне снаге. У Републици Српској, као и у Републици Србији, због дуготрајне привредне кризе, додатно појачане насталом глобалном економском кризом, стечајне услове испуњава велики број предузећа. Број покренутих стечајних поступака, је, међутим, знатно нижи. Према расположивим подацима у Републици Српској се тренутно води око 285 стечајних поступака.⁶ Томе доприноси и чињеница да се у великом броју случајева стечај отвара после више година обуставе рада предузећа и када су нагомилани губици виши од вредности њихове имовине. Подаци Привредне коморе Републике Српске⁷ потврђују претходну констатацију. Наиме, од 274 предузећа над који-

⁵ Члан 131. Закона о стечају Републике Србије, Службени гласник РС бр. 104/2009.

⁶ Видети: Божић Радомир: Финансијски одговор на пословно финансијску кризу предузећа, 14. Конгрес Савеза рачуновођа и ревизора Републике Српске, Теслић 2010, стр. 262.

⁷ http://www.pressonline.rs/sr/vesti/republika_srpska 3. август 2010.

ма се води стечајни поступак, повериоци само око 50⁸ предузећа су се одлучили да стечајни поступак буде окончан реорганизацијом, док степен наплате потраживања неосигураних поверилаца у спроведеним поступцима банкрутства износи око 20%.

Како још увек не постоје јасне индиције да привреда излази из кризе, и како постоји не мали број предузећа која већ сада испуњавају стечајне услова а стечајни поступак над њима није из различитих разлога отворен, може се основано очекивати да ће и у наредним годинама број предузећа у стечају бити значајан.

Одлука да се над једним предузећем спроведе поступак банкрутства има далекосежне последице не само по његово пословање, права запослених, поверилаца и власника, већ и по његово финансијско извештавање.

2.1. Нормативна основа финансијског извештавања предузећа у стечају – банкрутству

Промене у финансијском извештавању предузећа у банкрутству су последица прекида континуитета пословања и услед тога промене циља предузећа – продаја имовине ради измирења обавеза. Промена циља предузећа који треба да буде остварен током поступка банкрутства неминовно има за последицу промену циљева финансијског извештавања оваквих предузећа. Реализација промењених циљева финансијског извештавања пак води промени форме и садржине финансијских извештаја, а то значи и промени правила за финансијско извештавање. Услед овог нормативна основа финансијског извештавања коју чине Закон о рачуноводству и ревизији и Међународни стандарди финансијског извештавања који су намењени превасходно финансијском извештавању предузећа која послују на основу принципа континуитета постају, у великој мери, неподобна за потребе финансијског извештавања предузећа у банкрутству.

То је и разлог што се у стечајним законима редовно налазе одредбе које се односе на вођење књига и финансијског извештавање предузећа у стечају. Овим одредбама се у суштини мора поставити оквир за финансијско извештавање које се односи на посебан догађај у животу предузећа - банкрутство.

⁸ Слична је ситуација и у Републици Србији у којој је само у 3.6% предузећа у стечају спроведен поступак стечајне реорганизације, видети: <http://www.alsu.gov.rs/bap/upload/documents/izvestaji/Izvestaj-Medjunarodna%20konferencija%202009%20lat.pdf>

2.2. Циљеви финансијског извештавања предузећа у банкрутству

Прелазак са континуираног пословања на његово окончање банкрутством не само да мења циљ предузећа, већ мења и циљ финансијског извештавања. Пружање постојећим и потенцијалним инвеститорима и повериоцима информација потребних за доношење одлука о улагањима у дато предузеће губи потпуно свој значај, чак и пре но што се покрене формални поступак стечаја. Отварањем поступка банкрутства мењају се како корисници финансијских извештаја датог предузећа, тако и њихове информационе потребе. Примарни корисници финансијских извештаја оваквих предузећа постају повериоци и стечајним законом прописани органи стечајног поступка, а у неким земљама регулаторна тела за стечајне поступке⁹.

Повериоци захтевају информације о имовини и обавезама предузећа у банкрутству не да би донели одлуке о томе да ли ће у такво предузеће уложити средства, већ искључиво ради процене степена наплативости својих потраживања и надзора над поступком банкрутства.

Органи стечајног поступка¹⁰ и регулаторна тела за стечајне поступке, од финансијског извештавања предузећа у банкрутству захтевају информације које ће чинити поуздану основу за доношење одлука из њихове надлежности и осигурати транспарентност поступка банкрутства.

Повериоци и органи стечајног поступка имају у основи исти циљ - најповољније колективно намирење неосигураних поверилаца, остваривањем највеће вредности предузећа у банкрутству, односно његове имовине. Регулаторна тела за стечајне поступке треба да реализацији овог циља допринесу тако што ће остваривати ефикасан назор над радом стечајних управника.

Реализација ових циљева претпоставља располагање у великој мери истим, или веома сличним информацијама које се односе у највећој мери на слободну, принудном извршењу подложну имовину и обавезе предузећа у банкрутству према неосигураним повериоцима.

⁹ У Републици Србији као регулаторно тело за стечајне поступке је организована Агенција за лиценцирање стечајних управника.

¹⁰ Према члану 3. Закона о стечајном поступку Републике Српске органи стечајног поступка су: стечајни судија, привремени стечајни управник, стечајни управник, скупштина поверилаца, привремени одбор поверилаца и одбор поверилаца.

Задатак финансијског извештавања је да ове информације стави на располагање корисницима састављањем и презентацијом одговарајућих финансијских извештаја.

Упркос томе што се циљеви финансијског извештавања предузећа у банкрутству разликују од циљева финансијских извештаја предузећа која послују на принципу сталности (*going concern*), у њима презентирани информације треба да имају исте основне квалитативне карактеристике. То значи да оне морају бити релевантне за доношење одлука и за надзор над процесом банкрутства. Поред тога, у извештајима презентирани информације треба да верно приказују имовину и обавезе предузећа. Благовремена презентација информација, њихова проверљивост и разумљивост су срачунате на унапређење основних квалитативних карактеристика.

С обзиром на ограниченост трајања поступка банкрутства и његове особине, упоредивост у времену финансијских извештаја предузећа у банкрутству у великој мери губи на значају. Остаје, међутим, потреба обезбеђења упоредивости по форми и садржини финансијских извештаја између предузећа која се налазе у банкрутству.

2.3. Вођење књига и финансијски извештаји предузећа у банкрутству

Да би се процес банкрутства учинио транспарентним, финансијско извештавање предузећа у банкрутству мора да обезбеди информације: о имовини и обавезама предузећа на дан када је одлука о банкрутству донета, о последицама које по ту имовину и обавезе имају трансакције које предузима стечајни управник током процеса банкрутства и о имовини и обавезама предузећа након закључења поступка банкрутства. Финансијски извештаји предузећа у банкрутству се, сагласно овоме, могу поделити на финансијске извештаје који се састављају на почетку поступка, финансијске извештаје током поступка и финансијске извештаје који се састављају на крају поступка банкрутства.

2.3.1. Финансијски извештаји отварања стечајног поступка

По отварању стечајног поступка сва надлежност и одговорност за вођење књига и састављање и презентацију финансијских извештаја

прелази на стечајног управника¹¹. Финансијски извештаји које стечајни управник мора да састави по доношењу решења о отварању стечајног поступка имају исти циљ, форму и садржину независно од тога да ли ће се стечајни поступак окончати банкрутством или реорганизацијом. На основу информација садржаних у овим извештајима, стечајни управник предлаже а повериоци одлучују о исходу стечајног поступка.

Од дана када се доносе одлука о томе да се отвара стечајни поступак за дато предузеће, почиње да тече нова пословна година. Када је реч о финансијском извештавању, то значи да ће књиге предузећа над којим је отворен поступак стечаја бити закључене. За потребе обезбеђења информација о почетку, току и завршетку поступка, нужно је отворити и водити књиге предузећа које је стечају. Књиговодствене евиденције представљају основу за израду финансијских извештаја током и на крају поступка стечаја, који, као што је познато, може бити окончан или прихватањем од стране поверилаца реорганизације, или спровођењем банкрутства. У оба случаја потребно је створити основу за отварање књига предузећа у стечају.

Да би се идентификовала имовина која чини стечајну масу и да би се створила основа за отварање књига предузећа у стечају, на почетку стечајног поступка стечајни управник има обавезу да изврши попис имовине и обавеза стечајног дужника и да састави биланс отварања стечаја.

А. Попис имовине и обавеза стечајног дужника

У стечајном законодавству редовно се као један од првих задатака стечајног управника наводи састављање инвентара имовине стечајног дужника на дан отварања стечајног поступка.¹² Попис имовине обухвата и попис потраживања и попис обавеза стечајног дужника.

¹¹ Видети чл. 29 Закона о стечајном поступку Републике Српске

¹² Стечајни управник је обавезан одмах да изврши детаљан попис стечајне масе и исти предати стечајном судији најкасније у року од 45 дана од дана именованја. Чл. 29. ст. 2, Закона о стечајном поступку Републике Српске. У Закону о стечају Републике Србије члан 27. се захтева од стечајног управника да попис имовине и обавеза започет у року од 10 дана од именованја и да исти оконча у року од 30 дана од дана именованја. Према члану 150. Закона о стечајног закона Републике Хрватске стечајни управник је дужан саставити попис појединих предмета стечајне масе. У другом ставу истог члана се наводи да је нужно за сваки предмет навести његову вредност, а ако вредност предмета зависи од тога да ли ће се стечај завршити реорганизацијом или банкрутством треба навести обе вредности.

Попис имовине и обавеза предузећа у стечају има двојак задатак. Њиме се обезбеђује основа за идентификовање целине имовине и обавеза стечајног дужника, што је свакако у интересу заштите интереса поверилаца. Истовремено попис имовине представља основу за израду биланса отварања стечаја.

Улога пописа имовине предузећа у стечају је, дакле, различита од оне коју има инвентар имовине у предузећу које послује континуирано. Тој различитој улози подређена је садржина и форма пописа.

Утицај на садржину пописа огледа се у примени различитих правила за утврђивање пописане имовине. За разлику од пописа имовине предузећа која настављају са пословање у којима су за вредновање имовине релевантне набавна вредност или цена коштања, ако су ниже од тржишне вредности на дан биланса, фер вредност или амортизована вредност, већ у зависности од имовинског предмета чија се вредност утврђује, за вредновање имовине у попису предузећа у стечају релевантне су ликвидационе вредности¹³. Ликвидациона вредност имовине се утврђује проценом. У циљу добијања што је могуће реалнијих ликвидационих вредности, треба користити релевантне и поуздане податке, полазећи од вредности коју имовина има на тржишту, ако за дату имовину постоји активно тржиште. Одређивање ликвидационе вредности неких имовинских предмета може захтевати поседовање посебних знања и искуства. У таквим случајевима је оправдано ангажовање овлашћених проценитеља.

Околност да за неку имовину стечајног дужника не постоји активно тржиште и да се неће наћи заинтересовани купац није разлог да се таква имовине не унесе у попис имовине. Таква имовина се може исказати са вредношћу нула, или 1 КМ.

Имовина се процењује појединачно, осим у случају када више имовинских предмета чини једну функционалну целину и када њихова појединачна продаја није могућа.

Књиговодствена вредност имовине стечајног дужника се узима у обзир само у случају да је од значаја за утврђивање ликвидационе вредности.¹⁴

¹³ Под ликвидационом вредношћу се подразумева вредност по којој би дата имовина могла бити продата у разумном року.

¹⁴ У члану 29. ст. 2, Закона о стечајном поступку се захтева да се у попису имовине поред износа уновчења имовинских предмета уноси и књиговодствена вредност.

Уколико би продајом стечајног дужника као целине било постигнуто повољније намирење поверилаца, тада би поред процене ликвидационих вредности појединачних делова имовине било нужно утврдити вредност предузећа – стечајног дужника као целине, применом уобичајених метода процене вредности предузећа.

Независно од тога да ли се утврђује ликвидациона вредност појединачних имовинских предмета и права стечајног дужника, или се утврђује вредност целине предузећа у стечају, од пресудног значаја за заштиту интереса поверилаца, али и власника је да поменуте вредности буду објективне. Грешке у процени могу имати снажан утицај на трајање стечаја и на степен исплате обавеза према стечајним повериоцима.

Да би попис имовине био поуздан за израду биланса отварања стечаја, неопходно је да буде потпун. Потпуност пописа се обезбеђује пописивањем целокупне имовине, која се на дан отварања стечаја налази код стечајног дужника, без обзира на њен правни статус: што значи да ће бити пописани и они имовински предмети који се на дан пописа затекну код стечајног дужника а нису његова својина. Поред тога, предмет пописа мора бити и она имовина стечајног дужника која се на дан отварања стечајног поступка налази код трећих лица, као што је, на пример, роба дата у комисиону продају.

У пописним листама мора бити јасно означена имовина која није својина стечајног дужника и имовина која припада стечајном дужнику али над њом повериоци стечајног дужника имају право залогне. Испуњење овог захтева претпоставља прилагођавање форме пописа. Да би попис имовине одговорио задатим циљевима, морао би да о пописаној имовини садржи следеће податке:

- редни број,
- опис – врста имовинских предмета,
- количина,
- ликвидациона вредност и
- основ за утврђивање потенцијалног права на разлучивање или издвајање.

Имовину стечајног дужника чине и његова потраживања, која се посебно пописују. Податке о потраживањима стечајни управник налази у књигама стечајног дужника и у његовој документацији. Листа дужника треба да садржи податке о:

- називу или имену дужника,
- адресу дужника,

- врсту потраживања /осигурано или неосигурано/,
- износ главног дуга,
- износ зарачунате камате до дана отварања стечаја,
- укупан износ потраживања,
- правну основу датог потраживања, на пример број излазне фактуре и
- ако је потраживање осигурано, која имовина је предмет обезбеђења: хартије од вредности, роба и др.

Попис обавеза стечајног дужника претпоставља идентификовање свих поверилаца који имају потраживања према стечајном дужнику. Поред књиговодствених евиденција стечајног дужника и његове документације, важан извор података да обавезе постоје чине и пријаве поверилаца. Да би попис обавеза био добра основа за израду биланса отварања стечаја, он не само да мора бити потпун, већ мора садржати обавезе према повериоцима које морају бити разврстане према њиховом правном статусу на: обавезе према излучним повериоцима и обавезе према стечајним повериоцима. Ове последње треба да буду класификоване у складу са стечајним законом на исплатне редове.¹⁵ О обавезама стечајног дужника у попису треба да буду наведени следећи подаци:

- назив или име повериоца и његова адреса,
- правни основ обавезе стечајног дужника, на пример фактура и отпремница за робу коју је поверилац испоручио стечајном дужнику,
- назнаку о врсти обавезе – осигурана или неосигурана,
- износ обавезе,
- износ камата насталих по основу кашњења у плаћању до дана отварања стечаја,
- укупан износ обавезе (дуг+камате),
- неосигуране обавезе разврстане на исплатне редове,

¹⁵ Према чл. 35. Закона о стечајном поступку Републике Српске, стечајни повериоци се деле на три групе: повериоци вишег, општег и нижег исплатног реда. Слична је класификација стечајних поверилаца у чл. 22. Закона о стечају Републике Србије, где се стечајни повериоци деле на повериоце првог, другог и трећег исплатног реда, у чл. 71. и 72. Стечајног закона Републике Хрватске стечајни повериоци су подељени на стечајне повериоце првог и другог вишег реда и стечајне повериоце нижих исплатних редова.

- ако је обавеза осигурана назив средстава која су основа обезбеђења, грађевински објекти, опрема, хартије од вредности, роба и др.
- назнаку да постоји могућност пребијања обавеза према стечајном повериоцу са потраживањима које стечајни дужник има према њему.

Обавезе према повериоцима се вреднују у висини износа готовине примљене од повериоца у тренутку настанака обавезе, или у висини вредности робе или услуга примљених од поверилаца. Ова иницијална вредност се увећава за камате настале након рока доспећа а до дана отварања стечаја.

Потпун и тачан попис имовине стечајног дужника је од пресудног значаја за тачност на основу њега састављеног биланса отварања стечаја.

Б. Биланс отварања стечаја

Осим што биланс отварања стечаја треба да, како је већ истакнуто, послужи као основа за отварање књига, он има још једну веома важну улогу. На основу информација о имовини и обавезама стечајног дужника исказаним у овом билансу, утврђује се тзв. привремена стечајна квота, која показује степен покрића обавеза према неосигураним повериоцима слободном, за њихово намирење расположивом имовином.¹⁶ Ова стечајна квота је веома важна за повериоце иако је привремена, јер је утврђена на основу процењених ликвидационих вредности имовине. На основу ове квоте повериоци стичу увид у висину могуће наплативости својих потраживања.

Иако попис имовине и обавеза стечајног дужника представља основу за израду биланса, отварања ова два извештаја се не разликују само по начину добијања и детаљности информација о имовини и обавезама, већ и садржини и по форми.

Имовина која се на дан отварања стечаја затекне код стечајног дужника а није његова својина, као и са том имовином повезане обавезе биће, како је већ наведено, унете у попис имовине и обавеза, али не и у биланс отварања стечаја. Обавезе према власницима ове имовине, који се уобичајено означавају као излучни повериоци биће измирене враћањем њихове имовине. Таква имовина не може бити коришћена

¹⁶ Стечајна квота показује покриће остатком слободне имовине обавеза према повериоцима нижих исплатних редова.

за покриће обавеза осталих поверилаца стечајног дужника, те би њено исказивање у билансу отварања стечаја било супротно његовом циљу.

Полазећи од циља биланса отварања стечаја, услове за исказивање у том билансу имају само они имовински предмети и права која могу бити предмет уновчења. Имовински предмети и права које стечајни дужник поседује али која не могу бити предмет уновчења, због непостојања тражње или других разлога, сагласно овоме се не могу исказати у стечајном билансу. Тако, на пример, није у складу са циљем биланса отварања стечаја исказивање потраживања по основу унапред плаћених трошкова рекламе, или трошкова закупа пословног простора, ако ће стечај бити окончан банкротством пре истека периода за који је закуп плаћен и сл.

С друге стране, у билансу отварања стечаја ће бити исказане позиције којих у попису имовине и обавеза нема као што је резервисање за трошкове стечајног поступка и резервисање за обавезе стечајне масе.

Формирање резервисања за обавезе које настају по основу трошкова стечајног поступка¹⁷ и резервисања за обавезе стечајне масе¹⁸ треба да омогући исказивање у билансу отварања стечаја свих обавеза које треба да буду покривене из имовине стечајног дужника. Како је реч о обавезама чији се настанак очекује током стечајног поступка, до висине резервисања се долази процењивањем.

Супротно излучној имовини и с том имовином повезаним обавезама, имовина стечајног дужника над којом његови повериоци имају право залог и с том имовином повезане обавезе, треба да буду исказане у стечајном билансу. Разлог треба тражити у томе што је помнута имовина без обзира што представља залог и даље имовина стечајног дужника. Због чврсте повезаности са обавезама чијем обезбеђењу служи, ова имовина се одваја од остале имовине стечајног дужника, те се у стечајном праву означава као разлучна имовина. Повериоци који имају потраживања покривена овом имовином не сматрају се стечајним, већ разлучним повериоцима.

Ликвидациона вредност разлучне имовине скоро редовно се разликује од висине разлучних обавеза, због праксе да се за залог узим

¹⁷ Ови трошкови обухватају судске трошкове стечајног поступка, награде и надокнаде стечајном и/или привременом стечајном управнику, вештацима, члановима привременог и одбора поверилаца, и други издаци који се у складу са стечајним законом имају сматрати трошковима стечајног поступка. Видети чл. 45. Закона о стечајном поступку Републике Српске.

¹⁸ Видети чл. 46. Закона о стечајном поступку Републике Српске.

ма имовина која је знатно виша од обавезе која се том имовином обезбеђује. Вишак изнад обавеза се уноси у стечајну имовину, тј. имовину која служи за покриће трошкова стечајног поступка, обавеза стечајне масе и обавеза према стечајним повериоцима. Разлика између вишег износа разлучних обавеза и нижег износа ликвидационе вредности разлучне имовине повећава стечајне обавезе.

Форма биланса отварања стечаја која је примерена његовим циљевима би могла изгледати:

ПОЧЕТНИ СТЕЧАЈНИ БИЛАНС

састављен на дан _____ у ооо КМ

Редни број	Разлучна имовина	Ликвидациона вредност
1.		
2.		
	Укупно	
Редни број	Обавезе према разлучним повериоцима	Износ обавеза
1.		
2.		
	Укупно	
А. Вишак разлучне имовине у односу на обавезе према разлучним повериоцима		
Редни број	Слободна имовина	Ликвидациона вредност
1.	Готовина и готовински еквиваленти	
2.	Дати аванси	
3.	Потраживања	
4.	Хартије од вредности	
5.	Нематеријална улагања	
6.	Некретнине постројења, опрема	
7.	Остало	
Б. Укупно слободна имовина		
В. Вредност имовине расположиве за покриће трошкова стечајног поступка, обавеза стечајне масе и обавеза према стечајним повериоцима		
Редни број	Обавезе	Износ обавеза
1.	Резервисања за трошкове стечајног поступка	
2.	Резервисања за обавезе стечајне масе	
Г. Укупно		
Д. Вредност имовине расположиве за намирење стечајних поверилаца		
Редни број	Обавезе	Износ обавеза
1.	Обавезе према повериоцима вишег исплатног реда	
2.	Обавезе према повериоцима општег исплатног реда	
3.	Обавезе према повериоцима нижег исплатног реда	
4.	Обавезе према повериоцима нижег исплатног реда – разлучни повериоци	
Ђ. Укупно обавезе према стечајним повериоцима		
Е. Губици стечајних поверилаца (Д<Ђ)		
Ж. Нето имовина (Д>Ђ)		

У стечајном законодавству не постоји уједначен став о обавези ревизије биланса отварања стечаја. Према члану 110. Закона о стечају Републике Србије, стечајни судија може поставити ревизора за оцену почетног и завршног биланса стечаја, док се у члану 101. Закона о стечајном поступку Републике Српске и члану 154. Стечајног закона Републике Хрватске прописује начин постављања ревизора само за ревизију завршног биланса стечаја. Како потпуност исказане имовине и обавеза и објективност њихових ликвидационих вредности имају утицаја на висину очекиване исплате обавеза према неосигураним повериоцима и преко тога на одлуке о исходу стечајног поступка чини се основаном потреба да предмет ревизије треба да буде биланс отварања стечаја, макар када је реч о стечајним дужницима који су разврстани у средња и велика предузећа. Ревизија завршног биланса стечаја, будући да је свака могућност за корекције прошла по нашем уверењу има мањи значај.

2.3.2. Финансијско извештавање током поступка банкротства

Околности да се поступак банкротства спроводи путем бројних пословних трансакција, те да сам поступак може трајати годину дана, јесу основа за постављање захтева да се, упркос томе што је реч о поступку који води гашењу предузећа, у предузећима која су банкротству отварају и воде књиге. Отварањем поступка банкротства обавезе предузећа које се односе на вођење књиге се не мењају.¹⁹ Отуда се у стечајним законима у вези са вођењем књига само одређује да пословне књиге предузећа у банкротству треба да води стечајни управник, или лице које он одреди.

Циљ вођења књига је стварање основе за надзор над током поступка банкротства. Остварење овог циља се остварује преузимањем стања имовине и обавеза предузећа исказаних у билансу отварања стечаја и обухватањем свих пословних промена које настану током поступка банкротства.

Циљ поступка банкротства опредељује и врсте пословних промена. Међу пословним променама које се најчешће јављају током поступка банкротства и чије се последице по имовину и обавезе морају књиговодствено обухватити свакако се убрајају:

¹⁹ Видети члан 101. Закона о стечајном поступку Републике Србије.

- враћање имовине са излучним правом,
- уновчење стечајне масе и измирење обавеза према повериоцима са излучним правом,
- наплата потраживања,
- дозвољена компензација потраживања и обавеза,
- измирење трошкова стечајног поступка на терет одговарајућег резервисања,
- измирење обавеза стечајне масе на терет одговарајућег резервисања,
- смањење обавеза по основу њиховог непризнавања од стране стечајног управника,
- повећање обавеза по основу признавања обавеза према повериоцима, које нису биле евидентирани у књигама,
- враћање имовине у стечајну масу по основу побијеног правног посла или друге правне радње,
- измирење обавеза према стечајним дужницима и
- остале економске промене.

Наведени, свакако не потпуни списак промена које настају током спровођења поступка банкрутства јасно показује да ове промене имају за последицу: (1) смањење оног дела имовине који је у облику имовинских предмета или права путем продаје, преноса или отуђењем на друге начине истовремено ове трансакције доводе до повећања готовине или смањења обавеза. Неке од промена доводе само до одлива готовине као што исплате обавеза по основу трошкова стечајног поступка и по основу обавеза стечајне масе. О овим последицама спровођења поступка банкрутства стечајни управник треба да положи рачуне органима стечајног поступка. Како поступак банкрутства траје највише годину дана, полагање рачуна се мора одвијати за краће периоде, уобичајено квартално.

Полагање рачуна о току поступка банкрутства се врши презентацијом одговарајућих финансијских извештаја, а ти извештаји се састављају на основу података из књиговодствених евиденција – главне и помоћних књига. Ови извештаји треба да садрже информације о:

- имовини која је у датом извештајном периоду продата, пренета или на други начин отуђена,
- повећању имовине до кога је дошло до накнадног укључивања у стечајну масу делова имовине који нису били обухваћени у билансу отварања стечаја,

- смањењу имовине које је последица искључивања имовине за коју је накнадно утврђено да не припада стечајном дужнику,
- промени вредности имовине које је последица продаје имовине изнад или испод процењених вредности,
- оствареним приливима готовине,
- оствареним одливима готовине,
- висини обавеза стечајне масе и то: основи њиховог настанка, процењеном износу, стварном износу, исплаћеним обавезама и неизмиреним обавезама,
- висини трошкова стечајног поступка и то: основи њиховог настанка, процењеном износу, стварном износу, исплаћеним обавезама и неизмиреним обавезама,
- исплатама обавеза према стечајним повериоцима, разврстаним по исплатним редовима уз исказивање стања обавеза на почетку извештајног периода, евентуалних повећања у току периода, исплаћених износа на име измирења обавеза и стање обавеза на крају извештајног периода.

У Закону о стечајном поступку Републике Српске се захтева полагање рачуна од стране стечајног управника стечајном судији и одбору поверилаца²⁰. Садржина и форма ових извештаја није прописана, као што нису предвиђени рокови у оквиру којих би они требали да буду подношени. Ово свакако не доприноси транспарентности поступка банкротства.

Неспорна потреба за информацијама, коју имају повериоци, власници и органи стечајног поступка тешко да може бити задовољена ако законом или подзаконским актима није уређено макар минимум садржине финансијских извештаја које стечајни управник треба да поднесе.²¹ Управљање поступком банкротства и надзор над њим зах-

²⁰ Стечајни управник је дужан водити књиге, нарочито сачинити почетни биланс на основу инвентарисања према стању на дан отварања поступка, као и поднети потребне извештаје органима, члан 31. Закона о Стечајном поступку. У члану 33. се наводи да одбор поверилаца има право да од стечајног управника тражи подношење извештаја и полагање рачуна, као и право да непосредно врши контролу.

²¹ На предлог Агенције за лиценцирање стечајних управника Републике Србије Министар економије и регионалног развоја је донео Правилник о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом, у коме је садржано седам Националних стандарда од којих се три односе на финансијско извештавање током стечајног поступка. Службени гласник РС бр. 13 од 12. марта 2010. године

тева презентацију информација у редовним временским размацима, у извештајима који су међусобно упоредиви по форми и садржини.

2.3.3. Финансијско извештавање на крају поступка банкрутства

Поступак банкрутства се сматра завршеним након што је уновчена имовина стечајног дужника, покривени трошкови поступка банкрутства, измирене обавезе стечајне масе и исплаћени повериоци.

За разлику од биланса отварања стечаја, чија тачност зависи од потпуног обухватања имовине стечајног дужника и од објективно утврђених ликвидационих вредности те имовине, код закључног рачуна стечаја испуњење захтева за потпуношћу биланса се остварује, потпуним преузимањем у евиденцију имовине и обавеза стечајног дужника на дан отварања стечаја и потпуним обухватање економских трансакција насталих током поступка банкрутства, тешкоћа у процењивању позиција нема јер су у овом билансу исказани приливи и одливи готовине.

Састављањем и презентацијом завршног рачуна, пре окончања свог ангажмана стечајни управник полаже рачун о:

- уновчењу имовине стечајног дужника,
- исплати обавеза стечајног поступка и обавеза стечајне масе и
- исплати обавеза према повериоцима.

У оквиру закључног рачуна стечаја потребно је исказати остварене приливе готовине и то како оне који су последица уновчења појединих имовинских предмета, тако и приливе готовине настале по основу прихода остварених током поступка банкрутства, као што су примера ради, приходи од закупнине или приходи од камата.

Одливи готовине за потребе израде закључног рачуна треба да буду класификовани према основама обавеза ради чијег измирења су настали на:

- одливе по основу измирења обавеза за трошкове стечајног поступка,
- одливе по основу обавеза стечајне масе,
- одливе по основу измирења обавеза према повериоцима.

Обавезе према повериоцима у завршном рачуну стечаја треба да буду рашчлањене по врсти обавеза /разлучни и стечајни повериоци/ а стечајни повериоци и према исплатном реду. О свакој од обавеза треба пружити податке о висини утврђене обавезе, исплаћеном износу и стопи намирења. За разлику од стопе намирења стечајних по-

верилаца која се утврђује у на основу почетног стечајног биланса, ова стопа намирења је коначна и показује степен исплате обавеза према овим повериоцима.

Како се завршни рачун саставља пре што је поступак банкротства и формално завршен, за потребе одржавања завршног рочишта, у њему се могу јавити резервисања за трошкове стечајног поступка и за обавезе стечајне масе ако се до окончања поступка или након њега очекује њихов настанак.

У стечајним законима²² завршном рачуну стечаја није посвећена примерена пажња. Одредбе стечајних закона и Републике Српске и Републике Србије се задржавају на прописивању обавезе за састављање завршног рачуна. Закони се не баве питањем форме и садржине овог извештаја.²³ Описана садржина закључног биланса у великој мери одређује и његову форму. Завршни рачун у процесу банкротства, који би био усклађен са циљевима састављања и тим циљевима опредељеном садржином би могао имати следећу форму:

ЗАВРШНИ РАЧУН СТЕЧАЈА у ооо КМ

Приливи		
1.	Готовина и готовински еквиваленти	
2.	Предујам за покретање стечајног поступка	
3.	Приливи по основу: уновчења имовине стечајног дужника (продаје уновчења стечајног дужника као правног лица)	
4.	Приливи по основу пословних прихода	
5.	Приливи по основу осталих прихода	
6.	Процењени приходи до краја поступка банкротства	
7.	Укупни приливи	
Одливи		
8.	Одливи по основу судских трошкова	
9.	Одлив по основу повраћаја предумја за покретање стечајног поступка	

²² У Закону о стечајном поступку Републике Српске, у члан 29, у ставу 3 стоји: Стечајни управник је дужан водити пословне књиге, нарочито сачинити почетни биланс на основу инвентарисања према стању на дан отварања поступка, као и поднијети потребне извештаје надлежним органима. се не помиње обавеза израде закључног стечајног биланса, дакле не помиње се обавеза израде закључног биланса. У чл. 101. истог Закона стоји да ревизора за оцјену завршног рачуна у стечајном поступку поставља стечајни судија након што је омогућио стечајном управнику и одбору повјерилаца да се изјасне о лицу које треба да буде постављено за ревизора.

²³ Правилник о утврђивању стандарда за управљање стечајном масом, који је донео министар економије и регионалног развоја Републике Србије, садржи Национални стандард 7 који се односи на завршни рачун стечајног управника.

10.	Одливи по основу накнада за рад чланова одбора поверилаца			
11.	Одливи по основу награда и накнада трошкова привременог стечајног управника			
12.	Одливи по основу коначне накнаде стечајног управника			
13.	Одливи по основу накнаде трошкова стечајног управника			
14.	Остали одливи			
15.	Укупни одливи по основу трошкова поступка банкрутства			
16.	Одливи по основу измирења обавеза стечајне масе			
17.	Резервисана средства за трошкове стечајног поступка и обавезе стечајне масе до окончања поступка			
18.	Резервисана средства за трошкове стечајног поступка и обавезе стечајне масе након окончања поступка			
19.	Укупни одливи пре исплате поверилаца			
20.	Приливи расположиви за измирење обавеза према повериоцима			
	Одливи по основу измирења обавеза према повериоцима			
		Утврђене обавезе	Стопа намирења	Износ исплате
21.	Разлучни повериоци			
	Резервисана средства за оспорена потраживања разлучних поверилаца			
22.	Стечајни повериоци			
	Вишег исплатног реда			
	Општег исплатног реда			
	Нижих исплатних редова			
	Резервисана средства за оспорена потраживања стечајних поверилаца			
23.	Укупни одливи по основу измирења обавеза према повериоцима			
24.	Укупна резервисана средства за оспорена потраживања			
25.	Одливи по основу исплате средства власницима			
26.	Стање новчаних средства			
27.	Преостала имовина стечајног дужника			

Прегледности ради завршног рачуна степен рашчлањавања појединих позиција је скроман. Потребне додатне информације о њима стечајни управник треба да пружи у завршном извештају који прати овај завршни рачун. Тако би, примера ради, било важно пружити информације о томе шта чини трошкове стечајног поступка, или информације о томе колики су приливи готовине остварени уновчењем појединих група имовине стечајног дужника (приливи по основу уновчења, непокретне имовине, опреме, финансијских средстава и сл.).

3. Стечај као инструмент за преваре

Пракса показује да се услед финансијских превара предузећа не ретко нађу у ситуацији да је њихов стечај неизбежан. Пре свега, али искључиво реч је о преварама извршених путем презентовања лажних финансијских извештаја, након чијих откривања долази до драстичног пада њихове тржишне вредности. Пад тржишне вредно-

сти погађа првенствено инвеститоре, а потом и повериоце. Овде је стечај предузећа последица, а не циљ. Предмет истрага ће у оваквим случајевима бити финансијске преваре.

Претходна разматрања су показала да се испуњење циљева стечајног поступка може очекивати само ако стечајни поверилац пријави целокупну своју имовину и обавезе и ако редослед измирења обавеза изврши у складу са законом.

Искуство показује да се у једном броју случајева поступак стечаја користи као инструмент за остварење користи неке од страна у поступку. Основано се може претпоставити да су злоупотребе стечаја једнако старе као и сам стечај.

Отуда се као злоупотребе стечајног поступка начелно означавају не само активности менаџмента и власника предузећа срачунате на наносење штете повериоцима, већ и активности поверилаца којима је циљ прибављање користи на штету стечајног дужника.

Злоупотребе стечаја могу настати пре или након покретања стечајног поступка. Злоупотребе стечаја пре но што се покрене стечајни поступак врше власници и менаџмент предузећа. Ове злоупотребе се најчешће врше у виду: намерно изазваног стечаја и лажног стечаја.

Власници предузећа путем намерног изазивања стечаја предузећа желе да оштете повериоце било тако што ће смањити имовину која би могла послужити за покриће обавеза према повериоцима, било тако што ће ући у послове из којих ће настати обавезе које немају намеру, ни могућност да измире.

Намерно смањење имовине се врши преношењем имовине на друга правна или физичка лица које се остварује продајом имовине у бесцене, закључивањем уговора о продаји са купцима који су платежно неспособни, пропуштањем предузимања радњи ради наплате потраживања или ако власници предузећу које има тешкоћа у плаћању, недостајућа средства не улажу на трајној основи већ у виду кредита.

Претерано задуживање предузећа било повећаним набавкама од стране добављача, било узимањем кредита код банака по повериоце има исте последице. Овај начин преваре поверилаца могу чинити предузећа која су тек основана и чији власници у тренутку оснивања су имали за циљ не дугорочно пословање предузећа већ управо превару поверилаца намерним изазивањем стечаја. Понекад, међутим, нови власници већ афирмисаних предузећа, најпре оснивају ново предузеће у истој делатности, а потом на то ново предузеће преносе имовину купљеног предузећа, било њеним продајама испод тржишних цена, или превисоким плаћањем услуга које врло често нису

ни пружене и сл. Поред тога, користећи добар углед купљеног предузећа, нови власници га претерано задужују узимањем кредита код банака, а средства добијена задуживањем се не улажу у дато предузеће, већ у новоосновано, или се троше у неке друге сврхе. Понекад овим злоупотребама се прикључује и састављање и презентација нетачних финансијских извештаја.

Намерно изазивање стечаја није непознато ни у нашој пословној пракси, а ни у законодавству, које намерно изазивање стечаја квалификује као кривично дело.²⁴

Повериоци који трпе штету требало би обратe пажњу на неке од могућих симптома намерног стечаја као што су: скорашња промена власника предузећа, значајне промене у токовима рентабилитета и новчаним токовима које своје објашњење не могу наћи у пословању предузећа, нагли пад залиха, нагли раст потраживања, претеране исплате зарада и бонуса, оснивање нове компаније непосредно пре или након стечаја²⁵

Лажни стечај, за разлику од намерно изазваног стечаја, настаје као последица активности власника и управе да путем привидног смањења или стварног смањења своје имовине и привидног задужења предузећа створе утисак да су испуњени стечајни услови, те да се кроз процес стечаја избегне плаћање својих обавеза. Прикривање дела имовине предузећа, привидна продаја – продаја са обавезом откупа продате имовине у одређеном року, фиктивни уговори о поклону или продаји, признавањем непостојећих обавеза, закључивањем фиктивних уговора о задужењу, састављање фиктивних докумената и финансијских извештаја с намером да послуже као основа за отварање стечајног поступка представљају само неке од активности које предузимају власници и управе таквих предузећа.

Како такве активности могу нанети повериоцима велике штете, оне се као и намерно изазвани стечај сматрају кривичним делом.²⁶

²⁴ Видети члан 259. Кривичног закона Републике Српске. Готово на идентичан начин се дефинише и санкционише намеран стечај у чл. 137 Кривичног закона Републике Србије.

²⁵ Видети: Identifying Bankruptcy Fraud By Joe B. Brown, Brian Netoles, Sandra Taliani Rasnak, and Maureen Tighe http://www.google.rs/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.crfonline.org%2Ffor%2Fpdf%2Fref1.pdf&ei=ZVQ8TaHPJ8KDOsO4gYEL&usg=AFQjCNEj4ncxa_Gt8DfYwmkSh6ghCorXRg

²⁶ Видети чл. 258 Кривичног закона Републике Српске, чл. 137а Кривичног закона Републике Србије.

Привремени стечајни управници могу осујетити овакве преваре ако темељно, а то значи не формално, већ суштински испита испуњеност услова за покретање стечајног поступка.

Како је циљ стечаја да се осигура равноправан третман поверилаца који припадају истој класи, третман преваре, ако су стечајни услови испуњени, треба да имају и радње којима се неки од поверилаца стављају у повољнији положај, на пример, добијањем обезбеђења за потраживања која имају. Овакви поступци управе предузећа које улази у стечајни поступак треба у складу са стечајним законом да буду побијени.²⁷

Када је стечајни поступак већ покренут, тада интереси поверилаца могу бити угрожени недостављањем потпуних информација стечајном управнику о имовини и обавезама стечајног дужника. Често због непотпуне и неажурне књиговодствене евиденције, непостојања документације и непотпуности податка унетих у документа, стечајни управник до потпуног стања имовине и обавеза стечајног дужника може доћи само ако су му доступни и други извори података, а пре свега они које поседују власници и менаџмент предузећа у стечају.

Понеки од поверилаца у током пријављивања потраживања која имају према стечајном дужнику пријављују потраживања која нису основана или пријављују постојећа потраживања у вишим износима од тачних износа.

Интереси поверилаца у стечајном поступку могу бити озбиљно угрожени, ако при отварању и током стечајног поступка, изостане одговорно и професионално понашање стечајног судије, привременог стечајног управника, и стечајног управника.

Закључак

На основу претходних разматрања могуће је закључити:

1. Банкротство и реорганизација представљају два могућа исхода стечајног поступка. Заједничко им је да представљају принудне а не добровољне поступке, да су нормативно уређени, да су економски а не кривични поступци и да треба да обезбеде правичан третман поверилаца. Осим тога, оба поступка имају за

²⁷ Видети чланове 84 до 89 Закона о стечајном поступку Републике Српске.

циљ постизање најповољнијег колективног намирења свих стечајних поверилаца.

2. Промена циља предузећа - гашење предузећа уместо наставка пословања, има за последицу промену циљева финансијског извештавања оваквих предузећа. Реализација промењених циљева финансијског извештавања пак води промени промени форме и садржине финансијских извештаја а то значи и промени правила за финансијско извештавање. Услед овог нормативна основа финансијског извештавања коју чине Закон о рачуноводству и ревизији и Међународни стандарди финансијског извештавања који су намењени превасходно финансијском извештавању предузећа која послују на основу принципа континуитета постају у великој мери неподобна за потребе финансијског извештавања предузећа у банкрутству.
3. Отварањем поступка банкрутства мењају се како корисници финансијских извештаја датог предузећа, тако и њихове информационе потребе. Примарни корисници финансијских извештаја оваквих предузећа постају повериоци, стечајним законом прописани органи стечајног поступка и у неким земљама регулаторна тела за стечајне поступке.
4. Финансијски извештаји које стечајни управник мора да састави по доношењу решења о отварању стечајног поступка имају исти циљ, форму и садржину независно од тога да ли ће се стечајни поступак окончати банкрутством или реорганизацијом. На основу информација садржаних у овим извештајима, стечајни управник предлаже а повериоци одлучују о исходу стечајног поступка.
5. Иако попис имовине и обавеза стечајног дужника представља основу за израду биланса отварања стечаја ова два извештаја се не разликују само по начину добијања и детаљности информација о имовини и обавезама, већ и садржини и по форми.
6. У Закону о стечајном поступку Републике Српске се захтева полагање рачуна од стране стечајног управника стечајном судији и одбору поверилаца. Садржина и форма ових извештаја није прописана, као што нису предвиђени рокови у оквиру којих би они требали да буду подношени. Ово свакако не доприноси транспарентности поступка банкрутства.
7. У стечајним законима се завршном рачуну стечаја није посвећена примерена пажња. Одредбе стечајних закона и Републике

Српске и Републике Србије се задржавају на прописивању обавезе за састављање завршног рачуна. Закони се не баве питањем форме и садржине овог извештаја.

8. Злоупотребе стечаја могу настати пре или након покретања стечајног поступка. Злоупотребе које настају пре но што се покрене стечајни поступак врше власници и менаџмент предузећа. Најчешћи облик ових злоупотреба су: намерно изазивање стечаја и лажирање стечаја. Злоупотребе током стечајног поступка су могуће само уз учешће привременог стечајног управника, стечајног управника и стечајног судије, као органа стечајног поступка.

Литература:

1. Glaser, Urlic: (1996) *Sanierung und Konkurs*. Wiesbaden: Gabler Verlag
2. Ранковић, Ј: (1996) *Специјални биланси*. Београд: Проинком
3. Georg, Arians: (1985) *Sonderbilazen*. 2. Auflage. Koln: Heymanns
4. Budde, Wolfgang; Forschle, Gerhard: (1994) *Sonderbilanzen*. Munchen: Beck, С.Н.
5. Божић, Радомир: Финансијски одговор на пословно финансијску кризу предузећа// 14. *Конгрес Савеза рачуновођа и ревизора Републике Српске*. Теслић: 2010, стр. 262.
6. Identifying Bankruptcy Fraud By Joe V. Brown, Brian Netoles, Sandra Taliani Rasnak, and Maureen Tighe http://www.google.rs/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=oCCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.crfonline.org%2Ffor%2Fpdf%2Frefn.pdf&ei=ZVQ8TaHPJ8KDOsO4gYEL&usg=AFQjCNEj4ncxa_Gt8DfYwmkSh6ghCorxRg

Законски прописи

1. Закон о стечајном поступку. *Службени гласник Републике Српске*, бр. 67/02; 77/02; 38/03; 96/03; 68/07; 12/10 и 16/10
2. Закон о стечају Републике Србије. *Службени гласник РС*, бр. 104/2009
3. Стечајни закон Републике Хрватске. *Народне новине*, бр. 44/96 и 22/99, 129/00, 123/03, 82/06 и 116/10
4. Правилник за утврђивање националних стандарда за управљање стечајном масом, *Службени гласник РС*, бр. 13/2010